DROBNÉ KLEPY

FOTOGRAFIE LISZTOVY, STROMOVKA, VECKO A JINÁ JEŠTĚ STANOVISKA — ANTIBOUCHARÓNI OMLOUVAJÍ SE, ŽE NEJSOU KŘIKLOUNI — ZE SVĚTA DIVADELNÍHO — JAN AMOS KOMENSKÝ A PODUČITEL

△ *V Praze 19. srpna*

Rád bych nyní viděl Liszta. Jedni píšou, že od těch dob, co se stal knězem, nevypadá více tak dobře jako dřív, že prý chřadne a vadne a že „vue de Liszt à vol d'oiseau" ukazuje postavu scvrklou a nahrblou. Jiní zase tvrdí, že postava Lisztova je posud přímá jako jedle. Podivno; maďarské listy, které pokládají slavného virtuosa za Maďara, vidí ho přímého a rovného, a německé listy, které ho pokládají za Němce, vidí ho stlačeného. Nu snadže ho příliš tíží ta čest, že má býti Němcem, — nebylo by také divu! Možno sice, že rozdílné ty fotografie Lisztovy pocházejí z jakéhosi optického klamu, věřte mně ale, že jsou stanoviska skutečně rozdílna a že věc vypadá jinak ze stanoviska jiného. Dejme sobě příkladně nějaký příklad, abychom věci porozuměli důkladně, ať již slavný Jan Amos Komenský tvrdí, že dobrý jeden příklad v knize bývá někdy lepší než celá kniha ostatní. Tedy! Blondin, profesor vyššího provaznického umění, přijde nyní do Prahy. Německý divadelní ředitel pan Wirsing sobě ho engažoval a zemský výbor prý dovolil panu řediteli, aby k produkci užil Stromovky. To je věc zcela rozumná, neboť Stromovka hodí se skutečně pro veřejné zábavy, a proč by se tedy neměla propůjčit obecenstvu nebo řediteli, který již jinak nemůže uměleckému ústavu svému pomoci než kotrmelci na provaze! My přejem i obecenstvu, i umění, zvláště německému! Chválíme výbor, že má ohledy na obecenstvo. O svatém Janě, když chtěl Sokol a Hlahol uspořádati v Stromovce zábavu ve prospěch Národního divadla, nebylo ale dáno svolení. Považíme-li, že se i zábava zpěvná a tělocvičná, i Národní divadlo, i Stromovka pro obecenstvo hodí právě tak jako Blondin nebo Wirsing, musíme

zajisté již skromně uznat, že — Stromovka z jiného stanoviska také skutečně zcela jinak vypadá. — Jiný příklad na počest Jana Amose Komenského! Každý navštěvovatel českého divadla pamatuje se as dobře, že pod Liegertem ani nikoho nenapadlo, aby se snad posmíval Veckovi, že neumí dost německy. A p. t. navštěvovatel ten zajisté se nemálo podiví, že nyní pod Wirsingem se jemu proto tuze smějí. Bylo prý tolik posměchu dole v orchestru i nahoře na jevišti, za kulisami i před nimi, že musel Wirsing zvláštním oběžníkem pohrozit, „daß strenge Maßregeln getroffen werden müssen", kdyby se Veckovi smáli ještě nadál. Považíme-li to, musíme opět skromně uznat, že — Vecko z jiného stanoviska také skutečně zcela jinak vypadá. A když Vecko a Stromovka, proč ne Liszt!

Maďaři mají nyní svou slavnost konzervatoria, my máme svou slavnost v Kroměříži, kteréž dnešní naše bodré Humory již valně místa věnovaly. Uvidíte, že zprávy o slavnosti té české budou také mít stanoviska rozlíčná, neboť „záleží jen na stanovisku", jak mně pravil starý po Praze žebrající žid, který za křesťanskými dveřmi českými německé otčenáše odříkává. To si také myslelo několik „antiboucharónů ze závodu páně Kobrova", kteří se strašným křikem tento týden dali celé čtyry zlaté na Národní divadlo dušujíce se, že „nemilují křiku". Pan Kober je šťasten, že má ve svém závodu tak tiché pracovníky! Pravili, „že jsou sice antiboucharóny", proto ale *přec* „přátelé velkého národního divadla". Kdopak se jich po tom ptal? Či mohl by být skutečně nějaký Čech takovým darebákem, aby byl *proti* velkému národnímu divadlu? My boucharóni tomu nevěříme, přijde ale ovšem na to, je-li naše boucharónské stanovisko v tom ohledu stanoviskem jediným! — Když jsem přečetl onu neohebným koštětem psanou zprávu, hledal jsem stylistické vzory, dle nichž se pisatelé asi řídili. Našel jsem je skutečně, ale nikoli „na květnatých luzích klidné české vlasti", nýbrž v plodu zahraničném, zcela dole v „briefkastnu" divadelního jednoho listu. Stálať tam „zajisté" následující čtyry zdvořilá místa zrovna po sobě:

Panu A. V. ve Wiesbadenu: Pro lidi *Vašeho* druhu nečiním ani nejmenšího.
Panu L. v Heidelberku: Máte nejspíš víc vloh pro vězení dlužníků než pro jeviště.
Panu R. L. ve Vídni: Nechte mne i se svou takzvanou nevěstou na pokoji (vlastně ne „na pokoji", nýbrž „ungeschoren", což se do češtiny, kteráž lidí nestříhá, ani přeložiti nemůže).
Panu F. A. U. v Praze: Nejsem milovníkem hrubiánství a křiku.

Aha, tedy podle briefkastnu! Nu proč ne, když tomu stanovisko dovolí!

Než ještě jeden příklad na počest Jana Amose Komenského! K nynějšímu řediteli českému chodí mnoho lidí a přišel k němu také český literát. Mluvili to i ono, ovšemže všechno o divadle. Literát rozkládal naše přání, pravil, že u nás rozhoduje zcela jiné stanovisko než u divadel jiných. Ředitel přikyvuje a je přesvědčen. Právě chce něco souhlasného zase říci, když po zdvořilém zaklepání vejde nová návštěva, zase literát, ale Němec. Počne rovněž ihned o divadle. „Ó však my Němci víme, milý řediteli, proč jste převzal české divadlo; víme, že to činíte jen ve prospěch *německého* divadla a jen ze stanoviska ryze německého." Chtěl jen toto ubezpečení vyslovit a hned se zase vzdálil; ředitel a český literát spustí do srdečného smíchu nad tou pivoňkou pražskoněmecké naděje. „Ano, ano, milý pane," směje se ředitel, „s takovými stanovisky musím také zápasit. Divadelní svět je vůbec bohat květnatým nesmyslem! Jak se vám líbí toto?" A podal hostu svému došlý dopis jedné baletnice, která odporučuje svou počestnost a sebe tím, že je již *dvacet* let při divadle a žádný že na ni ničeho neví. Ředitel ale nehodlá prý začít při baletu s takovým dvacetiletým vyprubovaným stanoviskem.

Uvedl bych ještě stran těch stanovisek příklad onoho žebráka, který se divil, že ho při žebrotě chytli a zavřeli, při zapálení loďkových mlýnů ale ne, — kdyby nevypravovaly kuriózum to již dnešní noviny. Prozatím jsem snad

ale dosti učinil, abych dokázal pravdu slov Komenského o „dobrých příkladech“. Ano, Komenský pronesl mnoho moudrých vět a za to mu nyní staví pomník! „Prosím vás, nestěžujte si,“ napomínal měšťanosta jistého jižního městečka v Čechách poddaného mu podučitele, který sobě na svou bídu stěžoval, — „Komenský byl také zpočátku jen podučitelem, a tadyhle čtu, že se mu staví pomník!“ Podučitel táže se nás ve zvláštním dopisu, zdaž je tomu pravda. I kdyby nebylo, my pana měšťanostu nezlehčíme, neboť nesluší se, aby podučitel vysmál se snad hlavě města!

NÁRODNÍ LISTY 20. srpna 1865

PRAŽSKÝ FEJETON

I

Konečně se uvolnilo přírodě, dech její je vlažnější, vidíme v duchu poupata, první větrem ohýbanou travičku, vidíme jaro — *mládí*. Kdož by mně zazlil, že první kroky fejetonistovy zabírají se tam, kde bylo jeviště mladých dnů i mladých skoků, že v době jara a vzpomínek z mládí, kdy člověk je tak rád sám a sám, navštěvuju nejdříve své osamělé, milé, poetické Hradčany! Odpustíte, že začínám úřad svůj s tváří opravdovou, jakáž mně snad ani nesluší. Jindy, snad již příště, poskočím zase veseleji a zazvoním zvonkem pestré čapky své, na kterém mám heslo „Mračna smutku rozháněti" napsáno. „Vivos voco, mortuos plango" je tak poetické, že netřeba snad vždy a vždy jeho smysl rušit a přidat pitomé „fulgura frango" snad jen proto, — že se to rýmuje.

Znáte Hradčany? Jde se tam nejpohodlněji starou Krokevní, nynější Ostruhovou ulicí, kolem paláců Thunů a Mořínů, před nimiž se právě odklizují ohromné patníky. Kapka vody vydutí kámen a notice časopisecká povalí patníky. Skoro po celé decennium jsem uveřejňoval lže, že otcové města již „k tomu přihlídli, aby kameny ty obecenstvu překážející byly odstraněny". Nyní se již opravdu svalují, pomalu sice jako každý starý předsudek, ale konečně přec, a škodylibě kráčím kolem jako vesele poskakující hoch, kterému se podařila nevinná, ale intrikantní lež.

Neptám se zbytečně, znáte-li Hradčany, myslím, že bych otázku tu mohl tisícům a tisícům Pražanů klást a že by odpověděli: „Vlastně — neznám!" Jsou lidé, staro- a novoměšťáci zde, kteří po léta nevidí Malou Stranu jinak než z pravého nábřeží, kteří na čarokrásné Hradčany dívají se jako na začarovaný zámek, kterému vzdor řídkým, ba jediným půvabům uděláno, že nepřiláká nohy poutníkovy. Hrad-

čany jsou mnohým lidem co mně například předhoří Dobré naděje; dostačí věděti, *kde* se vůbec nalézají. Hradčany jsou jako starobylá krypta, do které se vstupuje jen o slavnostní dny, jen jednou do roka, kdy je tam mnoho lidí a kdy netřeba se jednotlivci bát. Jednotlivé části Hradčan vypadají v opuštěnosti a mrtvosti své skutečně jako otevřený hrob, v němž vzpomínky na slavné děje české dřímají, — bojíte se snad probuditi vzpomínky ty, prcháte snad před vnucujícím se porovnáním a zdržujete se raději v částech města, jimiž valí se plný proud života nynějšího, v němž pracujete plnou silou o nové, bohdá krásné budoucnosti? Nečiníte dobře, vždyť vedle práce nastávají vám všem okamžiky, v nichž potřebujete odpočinku, samoty, poetického dojmu. A kdeže byste všeho našli v hojnější míře než na starých Hradčanech!

Vidíte již, že „vivos voco", že účelem mým povzbuditi k návštěvě Prahy polozapomenuté. Znal jsem lidi vzdělance, studující, kteří po celé desítiletí v Praze se vzdělávali, a o celých Hradčanech více nevěděli, než že je tam chrám svatého Víta a v chrámě stříbrná rakev svatého Jana z Nepomuku, kvůli kteréž bývá výroční pouť s obrázky, perníkem a „létacími" kuchyněmi. A přec není v celých Čechách místa, kde možno se z historie více naučiti než zde, a v celé Praze koutečku, kde možno samotou nebo poetickou pověstí více se pobaviti než zde! Kdež prosím mohou myšlénkové vlny vás mocněji zachvátiti než na velebném tichém Petřínu, k němuž se šum bujícího města a souzvuk sterých zvonů tak mocně povznášejí, nebo na větrem ochvívané Letné, k níž doráží hukot rozpěňující se Vltavy! Kdež možno nalézt osamělejšího útulku než na Mariánských hradbách s tou čarovnou vyhlídkou, v zahradě Císařské s hustým, tajůplným tím křovím, v Jeleních příkopech, na hradbách od Brusky ke bráně Strahovské! Na hradbách těchto jsi jako v prérii sám a sám, vysoká tráva a modré nebe zvou k hodinám dumavého talapoinství, a když se zadumáš a náhle zvuky loretánských zvonků zaslechneš, kanou ti tóny jejich písně do duše jako ochlazující balzám, že bys se rozplakal nebo rozradoval dle toho, čeho právě

duši nejvíce potřebí. Vstaneš a pohlédneš pak dolů do příkopů, na ten dřímající, od světa odlehlý hřbitov vojenský, a v kmitavém vzduchu nad ním jako by poletovaly steré ony poetické pověsti, které chová hradčanská chudina co dědičné perly své.

Hradčany jsou jako kniha moudrosti, z níž možno se poučiti i o tom, co v šedých dobách bylo, i o tom, co teprve býti má. Hradčany jsou kamennými písmenami psaný dějepis, v němž jsou zaznamenány činy českých pěstí, výmysly českého ducha, překvapující výtvory českého umění.* A vedle palácův je zde nečistý Nový Svět, za pyšným bohatým Hradem hnízdí pověstná Zlatá ulička, jejíž originální chudoba nemá v světě sobě rovné, — vedle pýchy, nádhery a bohatství velká pokora a bída, strašně znázorněná sociální protiva dob minulých i doby nynější, již vyrovnati je úkolem času pokračujícího, úkolem naším.

Hradčany se ani nemění, budovy jejich jako by čekaly, až čas je rozdrobí, a nových budov nepřibývá. Jen v jedné končině je trochu živější proud lidstva, na krátkém Pohořelci, jenž však brzy zase zaniká v světlém ouvoze Hluboké cesty. Nyní chtějí prý jednu část Hradčan, náměstí totiž, ozdobiti novověkými sady na témž místě, kde vymírají stromořadí zmrzačelých, vyhnilých stromů kaštanových. Myšlénka Hradčany okrášliti mne dojímá rovněž poeticky jako oblékání nového roucha dávno již balzamované mrtvole, jako vůbec vše, co o pravé pietě svědčí.

Divně se zde budou ozývat a od mrtvých paláců odrážet veselé pokřiky dětí. Pak snad bude také ta stará socha uvnitř sadů veselejší a děti nebudou se zde za večera bát, jako my jsme se bávali. Když je silný hučivý vítr, zatočí se totiž v kamenném zábradlí kolem sochy s takovou silou, že to zahučí, jako by kamenné sloupky strunami byly. My děti slyšely celou píseň z hukotu toho a s tlukoucím srdcem poslouchaly jsme, co as žaluje Markéta s havraními vlasy a chrpovýma očima. Zde totiž býval — je tomu velmi

* Fotograf Lachmann vydá nyní ve zvláštním album obrazy uměleckých památek hradčanských.

dávno — hrad ukrutného rytíře, jenž Markétu unesl z kláštera a do věže zavřel. Nebohá měla krásný hlas jako anděl, že se lidé sbíhali, když za bílého rána ve věži své zpívati začala, a znala píseň tak dojemnou, že se zdi věže smutnými slovy jejími rozdrobovaly. Rytíř ji proto zardousil, píseň ale zůstala živa, přetrvala rytíře i hrad, přetrvala věky a žije pořád na témž místě. Máte-li jen trochu nevinnosti dětské ještě v sobě, můžete tu píseň slyšet.

II

Fejetonisté z řemesla mohli by se nazvat „poetickými kazisvěty". Ne snad že by sami byli poetickými — prali by se s tebou, kdybys jim přičítal něco podobně proti vší duchlaplné blazeovanosti svědčícího, a také by pramálo na tom záleželo, kdyby vlastní své halucinace kazili —, nýbrž že kazí to, co jiní lidé poetického spředli. Poezie je jako přástva bílého hedvábí; když se roztřepí a stálým ohmatáváním pošpiní, zprotiví se člověku nevýslovně. Dobře jsem počítal a zaznamenávám, že za krátkého trvání máje četl jsem již třicetpětkrát v německých fejetonech citát „Im wunderschönen Monat Mai, als alle Knospen —" atd. Zdalipak by ti lidé nedovedli zničit všechnu poezii, zprotivit každé básnické poupě, že se nám konečně zlhostejní jako sterými kolovrátky odehrávaná melodie, která nás zpočátku k slzám dojímá, při níž pak zíváme a nakonec klejeme! Píseň se zrodí v rozechvěném bolnou slastí srdci básníkovu a vyletí pak hrdlem jeho do světa, aby zazvonila v prsa a zapadla v srdce tam, kde ozvěna je rovněž silna jak původní písně zvuk. My nalezli v cizé písni plný a krásný výraz toho, co sami hluboce cítíme, my propějem v duchu píseň tu deset- a dvacetkrát, pak je naším majetkem a schová se uvnitř prsou, aby zazvonila teprv zase v okamžicích, kdy plně odpovídá novému dojmu nebo náhle probuzené vzpomínce. A onino pánové, kteří z poetických poupat dělají salát ku špitálnímu svému kuchařství, chtějí snad takový dojem, takovou vzpomínku pérem svým vy-

volat? Dobře citovat je velké umění a špatně citovat je kazisvětství, a každé kazisvětství vede dle staré jedné frazeologie české tam, kde vrahové „končí“, abych neužil dřevěnějšího třínohého slova! Vražda myšlenek je horší než vražda jiná, třeba by se tak nestihala a třeba by frazeologický náš citát zněl při citátech mnohému také kazisvětsky. U nás bylo již více takových myšlénkových vražd spácháno, do Kollárovy „pastuchovy chýže“ pere dešť, jako by ani více střechy neměla, pověstné jeho „cesty rozličné“ vypadají již jako stará říšská silnice a měli bychom mít zvláštní hrdelní soud nad těmi, kdož nám překrásný začátek Máchova Máje tak již otřepali a důkladně zprotivili! Jinde sestavují zvláštní konkordance, knihy to obsahující tisíce citátů, jež třeba jen rozevřít, aby člověk nalezl myšlénku a pláštík sečtěnosti, u nás by bylo dobré vydati knihu citátů, jichž se nesmí užít naprosto nikdy více.

Je ovšem těžko povznést se na myšlénku novou vlastní a básníci také tak rychle neplodí, aby literární překupnictví mohlo zboží své častěji střídati. Musí býti výdatný popud zevnější, aby zrodila se vlastní myšlénka nová, a ten máj dostavuje se s kalendářní akuratesou každoročně jednou, takže je nám již ale zcela obyčejným. Zvláště letošní máj je tak mdlý, suchý a šedivý, že v něm rozkvetou jen nedochůdčata, jako tam na kaštanech pražských bašt. Podivno, že prvním májovým poetou byl letos pražský purkmistr a první májová poezie že pomocí škrobu dostala se u veřejnější veřejnost na nároží! Pan purkmistr vyzývá milující pozůstalé, aby laskavě opravili zpustlé hroby. Pan purkmistr je pan purkmistr, a tedy muž pořádku; nám spisovatelům přisuzuje se ale zvláštní talent k nepořádku, a tu nemohu tedy za to, že zpustlý hrob se mně mnohem více líbí a na mne mnohem poetičtější dojem činí než hrob jakoby v naškrobený krejzlík upravený. Kdybych umřel — což je snad také možno, ač tomu nevěřím —, přál bych sobě, aby hrob můj byl ihned zapadlý, přičemž zajisté nemám úskočné myšlénky pověstného humoristy hrobníka montmartrského, který sobě přál svůj hrob tak zapadlý, aby ani do něho nemohl.

Z radosti nad zprávou, že ve Volšanech jsou skutečné a opravdové zpustlé hroby, vybral jsem se zase jednou do Volšan. Skoro bych se byl nyní blasfémie dopustil a napsal, že Volšany jsou „tuze krásná krajina“. Ale skutečně, nechť se ukáže krajina, která by co důkaz měnící se, povstávající i odumírající přírody více k přemýšlení donutila než velkoměstský hřbitov! Ve Volšanech je popudu k tisícerým hřbitovním poeziím! Nejdřív ty zpustlé hroby, jež se před očima zapadávat zdají a po nichž rostou nám myšlénky jako tmavorudé kapradí, a pak ty hroby naše, ty „hroby *české*“, jak je neuvědomělý *český* lid co podivnou *zvláštnost* vyznačuje! Hrob Jungmannův s náhrobkem mramorovým, hrob Havlíčkův s chudou tabulkou ve zdi, Čelakovského s krásně — vyprahlou hroudou, Hněvkovského, Šumavského, Petřínův, konečně Kalinův s tím kamenným kmenem, jenž má alespoň to do sebe, že nepoznáš na něm dle přeboubelatělé tváře truchlícího anděla nebo dle původního „gotického“ provedení hned zdaleka dílnu toho či onoho nemistra. — Ej co to! Sbalený papírek v skulince! Rozbalím a čtu dvě jen slova — „Ironie lásky“. — Kalina? Ironie lásky? Ani jsem se již nepamatoval! Doma jsem vzal pak knihu do ruky a čtu. Po několika „smoucených, urojených“ verších dobrého Kaliny stojí místo:

— matky, co se chotě nezvaly,
jichž nikdo nepožehnal početí,
jenž lásky strastné se stavše obětí,
domácího se blaha nedoždály —
— robátka, co otce nepoznaly,
jichž porodu i matky se lekaly,
jichž jmě — číslo na náručnici,
a podílem — posměch hyzdící — —

Písmo na papírku bylo mužské. Litoval tu snad někdo matky? Oplakával robátka? Klnul otrávenému vlastnímu životu? Snadže svědomí zaplakalo nejtrpčí slzy své na pomník Kalinův? Snadže tmavá noc přednedávnem viděla osamělého čtenáře, jak náhle sebou trhne, náhle se zachvě-

je, rukou sobě oči zastírá, do bílého rána mořem zoufalství pluje — —

Což ty děti lásky již v historii lidského společenstva hrály divokou úlohu! Jsou to děti vzpoury, jakouž příroda provádí naproti nepřirozeným společenským řádům, jsou to děti nejohnivějších citů, nejkrvavějších tužeb, nejbujnějších snů a nejkrutějších bolů. A tu sílu, tu palnou krev, to množství lásky i bolů přinášejí s sebou na svět, matka je umyje slzou a lidé říkají, že děti lásky jsou geniální. Mám po ruce jistou událost pražskou a uvedl bych ji zde rád — nuž uvedu, třeba by se hodila k právě řečenému jako ilustrace a text, z nichž obé něco zcela jiného, dohromady ale přece totéž vypráví. Chci geniálnost dětí lásky dokázat tím, že dítě lásky stalo se velmi nevinně otcem geniální myšlénky.

V Praze žije zámožný mladý párek manželský. První rok manželství jim uplynul, již i druhý uplývá a jsou bez dětí. Vinou to tenkráte manžela nedovedli se tak vžíti v sebe, aby sobě utvořili nový svět; nastoupila fadesa, duševní vrtochy. Panu manželi se uráčilo vzbuditit v sobě žárlivost, až nemocnou žárlivost! Že manželka nedodávala nynějškem podnětu, sáhal pan manžel do minulosti a každá minulost je domyslům nesmírně přízniva, jak známo. Soužil ženu strašně, dialekticky rozbíral její tvrzení, prosby její vykládal hned na vinu. I odpuštění a neocháblou lásku sliboval, jen plné přiznání chtěl. Konečně usmyslila sobě učiniti všemu trápení náhlý, odvážný konec. Přiznala se plačíc, že dříve skutečně byla milovala, a to ohnivě, čehož důkazem prý roztomilé dítě lásky, jež žije tam a tam u příbuzných a jehož bohužel již po dvě leta nebyla ani spatřila. Ten živý doklad jeho lehkovážných domyslů, ta překvapující skutečnost působila na pana manžela jako hromová rána. Neodpustil, nýbrž zpitoměl. A když se vše vyjasnilo pak co klam, stal se povolným a dobrým jako dítě a je nyní přesvědčen, že více žárlit nebude. — Sic semper tyrannis!

J. N.

LITERÁRNÍ LISTY 1865, č. 1, str. 13—15 a č. 6, str. 134—136